

Yayın Geliş Tarihi: 07.08.2023
Yayına Kabul Tarihi: 18.09.2023
Online Yayın Tarihi: 20.12.2023
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1338944>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 25, Sayı: 4, Yıl: 2023 Sayfa:1554-1574
E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

TARİHSEL KURGUDA YENİDEN YAZIM STRATEJİSİNE KURAMSAL BİR YAKLAŞIM

Merve ALTIN*
Ergün BAYLAN**

Öz

Uzun bir süre cinsiyetçi terimlerle tanımlanıp eril yazarlık ve okuyucu kitlesi ile ilişkilendirilen tarihsel kurgudaki kadın bakış açısı, giderek daha popüler hale geliyor olmasına rağmen, edebiyat eleştirisi açısından ihmal edilmiştir. Kadın yazarlar tarafından yazılan ve yeniden yazım pratiği ile şekillenmiş tarihsel kurgu romanlarının sayısının ve bu romanlara olan ilginin son yıllarda giderek arttığı yadsınamaz bir gerçektir. Bu çalışma, kadın yazarların yeniden yazım pratiği ile şekillenmiş çağdaş tarihsel kurgu eserleri temelinde, 'yeniden yazım' kavramının postmodernist ve feminist bir eylem olarak kuramsal temellerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Tarihsel kurgunun ataerkil kalıplarla şekillenen tanımı ve aynı zamanda yakın zamana dek resmî ideolojilerin tekilci yönlendirmelerine maruz kalan kısıtlayıcı tarihi incelendikten sonra, postmodernizmin ve ikinci dalga feminizmin 'yeniden yazım' pratiğine ve bu pratik ile şekillendirilen tarihsel kurgunun yükselişine nasıl ve ne şekilde katkıda bulunduğu tartışılacaktır. Çalışmanın son bölümünde ise, çağdaş kadın yazarların 'yeniden yazım' bağlamındaki görüşlerinin bu çalışmanın temel savlarını nasıl uyumlu bir şekilde yansıttığı da çeşitli örneklerle gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yeniden yazım, Tarihsel roman, Postmodernizm, İkinci dalga feminizm.

A THEORETICAL APPROACH TO REWRITING STRATEGY IN HISTORICAL FICTION

Abstract

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Altın, M. & Baylan, E. (2023). Tarihsel kurguda yeniden yazım stratejisine kuramsal bir yaklaşım. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25 (4), 1554-1574.

* Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları/İngiliz Dili ve Edebiyatı, ORCID: 0000-0002-2129-7347, mervedemirtas@comu.edu.tr

** Arş. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları/İngiliz Dili ve Edebiyatı, ORCID: 0000-0002-0580-2972, ergunbaylan@comu.edu.tr

Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Even though it is becoming increasingly popular; the female perspective in historical fiction, long defined in sexist terms and associated with masculine authorship and readership for centuries, has been neglected in literary criticism. In recent years, it has become apparent that the number of historical novels shaped by rewriting strategies and written by women writers, and the interest in these novels are gradually increasing. This study, therefore, aims to uncover the theoretical underpinnings of 'rewriting' based on contemporary historical fiction by women writers as a postmodernist and feminist strategy. After examining the timeline of historical fiction and its relatively narrow definition, which, until recently, was shaped by totalising and patriarchal patterns, the paper will discuss how and in what ways postmodernism and second-wave feminism contribute to the idea of 'rewriting' and the rise of women's historical fiction that capitalises on rewriting. In addition, the authors will present diverse examples to show how contemporary women writers' views on 'rewriting' harmoniously reflect the main arguments of this study.

Keywords: *Rewriting, Historical fiction, Postmodernism, Second-wave feminism.*

GİRİŞ: TARİHSEL KURGU VE KADIN YAZARLIK

Tarihsel kurgudaki kadın bakış açısı giderek daha görünür ve popüler hale geliyor olsa da tarihsel kurgu 19. ve 20. yüzyıllarda esas olarak eril yazarlık ve okuyucu kitlesi ile ilişkilendirilirdi. Eril yaklaşım ile tarihsel kurgu arasındaki ilişki, tarihsel roman tanımının başlangıçta oldukça dar bir bakış açısıyla yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Macar Marksist filozof ve edebiyat eleştirmeni Georg Lukács, 1962'de İngilizce yayımlanan, ufuk açıcı eseri *The Historical Novel*'de, Sir Walter Scott'un *Waverley* adlı eserinde kullandığı çeşitli teknikleri listeler ve buradan hareketle tarihsel romanı "geniş yaşam temelleri çerçevesinde tarihi olayların, giriftliği ve karmaşıklığı ve rol alan bireylerle çok yönlü etkileşimleri içindeki tasviri"¹ (1989, s. 43) şeklinde tanımlar. Bu tanım, tarihi olayları yalnızca belirli bireylerin eylemleri olarak değil, karmaşık bir sosyal, ekonomik ve politik güçler ağının ürünü olarak anlamanın önemini vurgulamaktadır. Lukács, "tasvirlerinde gerçek epik yazarın muhteşem tarihi nesnellliğini koruyan" (1989, s. 34) Scott'ı tarihsel romanın kurucusu olarak adlandırır. Romanlarının gerçekçilik anlayışı ve tarihi özgünlüğü ile "romantikleştirici özelliklerden kaçınan otantik karakter tasviri" (de Groot, 2010, s. 27), Scott'ın romanlarını türün öncüleri yapan öğelerdir. Böylelikle, geleneksel edebiyat eleştirmenleri de tarihsel roman türünün 'tarihi' ile ilgili araştırmalarında, tıpkı Lukács'ın yaptığı gibi, Scott'ı bu türün öncüsü olarak adlandırma eğilimi sergilerler.

Tarihsel kurgunun cinsiyetçi terimlerle tanımlanmış olması, kadın yazarlar tarafından yazılan tarihsel kurgunun 20. yüzyılın sonlarına kadar görmezden gelinmesinin en büyük nedenlerinden biridir. Scott'ın "aşağılanmış, kadınsılaştırılmış romantizm türünü, gerçek tarihin eril, ampirik duygusuyla aşılıyarak saygın hale getirdiği" (de Groot, 2010, ss. 20-21'de alıntılanmıştır)

¹ Metin içerisindeki tüm alıntılar ikinci yazar Ergün BAYLAN tarafından İngilizce kaynaklardan Türkçeye çevrilmiştir.

savunulur. Scott'ı tarihsel kurgunun öncüsü olarak kabul ederken, zamanın eleştirmenleri “kadın öncüleri” göz ardı etmişlerdir (Wallace, 2005, s. 9). Bunun nedeni, tarihe eril yaklaşımın ve 19. yüzyıl gerçekçilik anlayışının “edebiyatı karalama yapan kadınların pençesinden kurtardığının” (Wallace, 2005, s. 9) savunulmasıdır. Örneğin Lukács, bizleri “Scott'ın sanatında, yani tarihsel romanında neyin *yeni* olduğunu anlamaya bir milim yaklaştırmadıklarını” (1989, s. 30, vurgu orijinalinde) savunarak, türün olası kadın öncülerini, onları itibarsızlaştırmak adına “üçüncü sınıf yazarlar (Radcliffe, vd.)” (1989, s. 30) olarak adlandırır. Lukács'a göre, kadınlar, erkekler ile aynı sosyal ve ekonomik koşullara – ki bunlar tarihsel roman türünün ortaya çıkışına neden olan önemli etmenlerdir– sahip değillerdir ve bu nedenle toplumsal gerçekçi eserler üretmede erkekler kadar başarılı olamazlar.

Tarihsel kurgu hakkındaki bu tür cinsiyetçi varsayımlar, 20. yüzyılın sonlarında bile yeniden üretilir ve “özü itibarıyla, ana hikâyenin bir dizi ‘tarihi olayı’, özellikle de kamusal alandakileri (savaş, politika, ekonomik değişim, vb.) içermesi gerektiğine dair konuşulmamış bir varsayım olduğu” (Fleishman, 1971, s. 3) savunulur. Fleishman'ın deyimıyla, kadınların “savaş”, “politika” ve “ekonomik değişim” gibi kamusal yaşam alanlarında var olmayışı, tarihsel kurgu ve eril yazarlığın birlikteliği üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Çünkü çoğu geleneksel eleştirmen erkek yazarların eserlerine odaklanır ve “sıklıkla tarihsel romanları tamamen tarihi gerçeklikleri ve geleneksel erkeksi politika ve savaş alanlarının tasviri temelinde överler” (Cooper & Short, 2012, s. 2). Sonuç olarak, kadınların tarihsel yazıları romantizm, aşk kavramı ve domestik uğraşlar ile ilişkilendirildikleri ve tarihi olarak ‘yanlış’ ve hatta ‘önemsiz’ olarak kabul edildikleri için göz ardı edilmiştir.

Ancak, Birinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkışı, erkek yazarlığın tarihsel romanla olan geleneksel ilişkisini kökten değiştirdi. Diana Wallace, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, İngiliz kadınların, ilk kez, işgücüne ve yaşamın kamusal alanlarına aktif olarak katılan “hak sahibi vatandaşlar” (2005, s. 25) olarak tarihin bir parçası olabildiğini savunur. Kadınların yaşamlarındaki bu önemli değişiklik, onlara tarih kavramı ve tarihte kadının yeri konusunda ilham kaynağı oldu. Bu say, 1960'lar ve 1970'lerde postmodernizmin ve ikinci dalga feminizmin ortaya çıkışının, kadın yazarlara tarihsel farkındalığı ifade etmelerini kolaylaştırabilecekleri kuramsal çerçeveler ve gerekli yöntemler sağladığı için, kadınların tarihsel kurgusunun gelişimi üzerinde nasıl önemli bir etkiye sahip olduklarının araştırılmasıyla genişletilebilir. Bu nedenle, sonraki bölümlerde, postmodernizmin ve ikinci dalga feminizmin kadınların tarihsel kurgusunun yükselişine nasıl ve ne şekilde katkıda bulunduğu tartışılacaktır.

POSTMODERNİZM MERCEĞİNDEN TARİHSEL ROMAN

Kapsamlı bir terim olarak postmodernizm, sanat, edebiyat, eleştirel düşünme, mimarlık ve politika gibi farklı alanlara ve disiplinlere nüfuz eden çeşitli kavram ve fikirleri ifade eder. 20. yüzyılın sonlarında modernizme bir tepki olarak

gelişen postmodernizm, geleneksel idealleri ve büyük anlatıları (üstanlatı; grand narrative, metanarrative) reddeden, nihai doğruluğa ve nesnel gerçekliğe şüpheyile bakan ve insan doğasının ve kültürünün parçalanmasına ve çeşitliliğine vurgu yapan felsefi ve kültürel bir harekettir. Postmodernizmin öncülerinden Linda Hutcheon, postmodernizmi “mimarlıkta, edebiyatta, resimde, heykelde, filmde, videoda, dansa, TV’de, müzikte, felsefede, estetik teoride, psikanalizde, dilbilimde veya tarih yazımında, meydan okuduğu kavramları kullanan ve kötüye kullanan, kuran ve sonra da altüst eden çelişkili bir görüngü” (2004, s. 3) olarak tanımlar. Postmodernizm, Aydınlanma ve modernizm gibi önceki hareketlerle belirli unsurları paylaşırken, gerçeklik, hakikat ve dil gibi temel kavramların yorumlanmasında onlardan belirgin bir şekilde ayrılmaktadır.

Edebiyat ve edebi eleştiri, postmodernizmin ilkelerinden önemli ölçüde etkilenen birincil alanlar olarak kabul edilir. Postmodernizmin temel bir özelliği, tarihi anlatıları, gerçekçilik kavramını, kimlik anlayışlarını, kapsayıcı üstanlatıları ve Batılı bilginin (episteme) temel varsayımlarını eleştirel bir şekilde incelemesidir. Büyük anlatı olarak da adlandırılan üstanlatı, “kelimenin tam anlamıyla büyük bir hikâyeye; diğer hikayelere güven veya hakikat değeri veren bir hikâyedir” (Klages, 2012, s. 35). Üstanlatı basit bir hikâyeye değildir; özsel (inherent) önemi vardır. Bireylerin sosyal ve kültürel kimlikleri, değerleri ve inançları hakkındaki temel varsayımlarını ve ideallerini uyumlu bir bütün halinde organize etmenin bir yoludur. Bu nedenle postmodernizm, üstanlatıların baskıcı ve dışlayıcı doğasını açığa vurmaya çalışır. Baskın anlatıya uymayan diğer bakış açılarını ve sesleri marjinalleştirme ve susturma eğiliminde olan üstanlatıların aksine, postmodernizm çoklu ve çeşitli anlatıları benimsemeyi savunur. Böylece, yerel veya geçici görüngüleri açıklayan hikayeler veya düşünce biçimleri olan mikro-anlatıları yüceltir. Örneğin Jean-Francois Lyotard, postmodernizmi “üstanlatılara karşı kuşkuculuk” (1984, s. xxiv) olarak tanımlar. Üstanlatıların bir dizi ‘şey’ için açıklamalar sağladığı; doğasının ise evrensel ve nesnel olduğu iddia edilmektedir. Bu nedenle, herhangi bir farklılık gözetmeden herkes için geçerli oldukları düşünülmektedir. Bununla birlikte, postmodernizm, herkese uygulanabilecek tek bir gerçek veya kavram olmadığı için üstanlatılara şüpheyile yaklaşır. Bu sebeple, postmodern felsefeye göre, üstanlatıların yerini mikro-anlatılar almalıdır.

Tarih ve gerçeklik arasındaki ilişkiyi sorgulamak, postmodern dönemin tüm üstanlatılara yönelik şüpheci yaklaşımlarından yalnızca birini, ancak en etkili olanlardan birini oluşturur. Hutcheon, “hem tarihin hem de edebiyatın postmodern yazımının bize öğrettiği şey tarihin de kurgunun da söylemler olduğu ve her ikisinin de geçmişi anlamlandırmaya yarayan ifade sistemlerini (‘şekillendirme çabaları, hayal gücünü düzenleme’) oluşturduğudur” der (2004, s. 89). Hutcheon’un iddia ettiği gibi, postmodernistler tarihi ve tarihsel anlatıları ‘söylemler’ olarak tanımlar ve diğer söylemler gibi, bunların da insan üretimi olduğunu iddia ederler. Yani, tarihsel bir olayın kendisi anlam yaratmaz, olaya anlam kazandıran dil ve dilin söylemsel biçimleridir. “Öyleyse ‘tarih’, olaylara yazı yoluyla düzen dayatan başka bir söylem veya anlatı türüdür ve geçmiş aydınlatan ‘gerçekler’ üretme konusundaki

tuhaf iddiası sorgulanabilir” (Bedgood, 2005, s. 205). Tarihin, yazma eylemiyle inşa edilen bir söylem veya anlatı biçimi olduğu savunulur. Tarih, geçmişin tarafsız bir temsili olarak görülmez; aksine onları belirli bir şekilde seçerek, düzenleyerek ve çerçeveleyerek ‘olaylara düzen getiren’ bir yorumlama biçimi olarak kabul edilir. Bu nedenle, postmodernizme göre tarih, tarihsel anlatıları üreten bireylerin çıkarlarına, önyargılarına ve bakış açılarına bağlı olarak tarihi olayların düzenlendiği bir süreç olduğu için nesnel olmaktan çok uzaktır. Tarihsel kayıtların sözsel yapıları olduğuna dair savlar, edebiyat ve tarih arasındaki ayrımı bulanıklaştırmaktadır. Benzer şekilde, Hayden White şöyle der: “tarihçinin söylemi ile kurgulayan bir yazarın söylemleri birbirleriyle çakışır, benzeşir ya da örtüşür” (1985, s. 121) ve hem tarihin hem de kurgunun söylemsel doğasını ön plana çıkarır. White’a göre, romanlar ve tarihi anlatılar, her ikisi de olayların düzenlenmesi, seçilmesi, yorumlanması ve sıralanması gibi anlatı tekniklerine dayandıkları için özellikle yöntemleri açısından birbirleri ile örtüşmektedirler (White, 1985, ss. 121-122).

Yapısöküm (deconstruction), postmodernizmde bütüncül, tek bir yorum veya hakikat fikrine meydan okuyan ve böylece tarih gibi büyük anlatılara karşı postmodern şüpheciğe katkıda bulunan anahtar kavramlardan biridir. Bu kavramı, Fransız filozof Jacques Derrida ilk kez ortaya koyar ve dilin doğası gereği dengesiz olduğunu ve anlamların her zaman yoruma tabi olduğunu savunur. Kelimelerin sabit, istikrarlı bir anlamı olmadığını, bunun yerine diğer kelimelerle ilişkili olarak sürekli yer değiştirdiğini ve değiştiğini öne sürer. Derrida’nın dile ve anlama bu radikal yaklaşımı tüm imleyenlerin (signifier) istikrarsızlığını vurgulamaktadır. Derrida’ya göre, sabit bir merkezi ya da kökeni olmadığından, dilin, anlamın sürekli olarak imleyenlerin etkileşimi yoluyla inşa ve yeniden inşa edildiği bir farklılıklar sistemi haline geldiği açıktır. Ayrıca, Derrida’ya göre, yapısöküm, Batı felsefesindeki logosentrizmin (sözmerkezcilik; logocentrism) ortaya çıkarılmasını gerektirir. Batı epistemisinin (bilgi; episteme) konuşma/yazma, mevcudiyet/yokluk, zihin/duygu ve imleyen/imlenen (signifier/signified) gibi bir “kavramsal karşıtlıklar” (Derrida, 1982, s. 6) sistemi içinde işlediği ileri sürülür. Bu özsel önyargı, bir tarafın diğerinden üstün olarak konumlandırıldığı iyiye karşı kötü, yazılı kelimeye karşı konuşma ve erkeğe karşı kadın gibi bazı ikili karşıtlıklarda (binary oppositions; conceptual oppositions) kendini gösterir. Derrida’nın yorumladığı üzere, yapısökümün görevi, bu önyargıları tanımlamak ve bu karşıt yapıların doğasında var olan çelişkileri ve sınırlamaları ortaya çıkarmaktır.

Postmodern tarihsel kurgu fikri, bu nedenle, geleneksel tarih ve temsil kavramlarına meydan okur. Postmodern tarihsel kurgunun, üstkurmacalı (metafictional) ve öz-yansımali (self-reflexive) aygıtları kullanması ve üstanlatılar ile ‘nesnel gerçek’ olarak adlandırılan şeyleri reddetmesiyle kimliğini bulduğu söylenebilir. Bu nedenle, ağırlıklı olarak alternatif bakış açıları ve marjinalleştirilmiş sesleri araştırmakla ilgilenir. Bu anlamda, postmodern tarihsel kurgu, büyük anlatıların aksine alternatif sesler ve mini anlatılar ortaya çıkarmak için tarihsel karakterlerin ve olayların yeniden yazımını yüceltir. “Postmodernist tarihsel romanın iki anlamda revizyonist olduğu” (McHale, 2004, s. 90) kolayca söylenebilir.

“İlk olarak, tarihsel kayıtların içeriğini, çoğunlukla geçmişin ortodoks versiyonunu gizemden arındırarak veya çürüterek tarihsel kayıtları yeniden yorumlamak suretiyle gözden geçirir. İkincisi, tarihsel kurgunun kendi geleneklerini ve normlarını gözden geçirir, hatta dönüştürür” (McHale, 2004, s. 90). Postmodernist tarihsel romanlar, geleneksel tarihsel romanlardan farklıdır, çünkü birincisi özünde revizyonisttir. Postmodernist tarihsel romanlar, geçmişin sözde gerçek versiyonunu “gizemden arındırarak” veya “çürüterek” tarihi olayların veya karakterlerin geleneksel anlayışını yeniden yorumlar veya onlara meydan okur. Dahası, postmodernist tarihsel romanlar, tarihsel kurgunun geleneksel anlatı yapısına karşı çıkmak ve geçmiş kurguda temsil etmenin ‘doğru’ veya ‘uygun’ bir yöntemi olduğu yolundaki geleneksel fikirleri çürütmek için diğer edebi türlerden unsurlar dâhil ederek, tarihsel kurgunun yazılma şeklini dönüştürür.

İKİNCİ DALGA FEMİNİZM VE KADINLARIN TARİHE GİRİŞİ

1960’lar ve 1970’lerde Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkan ikinci dalga feminist eleştiri, esas olarak toplumsal cinsiyet rollerinin ve kalıp yargıların (stereotypes) edebiyatta tasvir edilme biçimlerini inceleyip bunlara karşı çıkmayı ve edebiyatın ataerkil iktidar yapılarını güçlendirme biçimlerini açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. “1960’lar ve 1970’lerin başındaki kadın hareketi için feminizmin konusu, kadınların ataerkillik baskısı altındaki deneyimleri, kadınların seslerini susturan, yaşamlarını tahrif eden ve kaygılarını çevresel atfedip göz ardı eden toplumdaki uzun süreli ataerkil geleneği” (Rivkin & Ryan, 2004, s. 765). 1960’lar ve 1970’lerin kadın hareketinin merkezinde, kadınların deneyimlerine ve kaygılarına ses vererek uzun süredir devam eden ataerkil geleneğe meydan okuma arzusu vardır. Bu nedenle, bu hareket ataerkil yapıların kadınların yaşamlarını nasıl olumsuz etkilediğini vurgulayarak toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmeye çalışmış ve geleneksel cinsiyet rollerine ve kalıp yargılara meydan okuyarak kadınları güçlendirmeyi hedef edinmiştir. Edebiyat eleştirisi özelinde ise, ikinci dalga feminist eleştirmenler, edebi metinleri kadınların temsiline ve deneyimlerine odaklanarak analiz ederler. Edebiyat ve edebiyat tarihinin ataerkil değerlerle şekillendiği ve kadınların deneyimlerinin genellikle marjinalleştirildiği veya tamamen göz ardı edildiği gerçeğini ön plana çıkarırlar. Bu anlamda, “kadın yazarlar tarafından ortaya konan yeniden yazım eserler, ikinci dalga feminizmin, kimlik ve toplumsal cinsiyete dayalı baskı duygularından yola çıkarak, söylemsel alanının bir parçası olur” (Plate, 2011, s. 43). Bu nedenle de yeniden yazım pratiği ile şekillenmiş kadın yazarların tarihsel kurgu eserlerini ve yeniden yazım pratiğinin bu alan içerisindeki önemini yeterince kavrayabilmek için ikinci dalga feminizm üzerinde durulması elzemdir.

Simone de Beauvoir, feminist felsefenin çığır açan eserlerinden olan ve 1953’te İngilizce yayımlanan *The Second Sex*’te, kadınların nesneleştirilme ve salt bedenlerine indirgenme yollarını araştırır ve bunun kadınların maruz kaldığı baskılara nasıl katkıda bulunduğunu detaylandırır. Beauvoir şöyle der:

Tarih, erkeklerin her zaman tüm somut güçleri ellerinde tuttuklarını göstermiştir; ataerkilliğin ilk zamanlarından beri kadını bağımlı bir durumda tutmayı yararlı görmüşlerdir; kanunlar kadınlara karşı yazılmıştır, böylece kadınlar somut bir biçimde Öteki olarak kurgulanmıştır. Bu durum erkeklerin ekonomik çıkarlarına hizmet ediyordu; ancak aynı zamanda ontolojik ve ahlaki hırslarına da uyuyordu. (2010, s. 59)

Tarihsel olarak, erkekler her zaman kurumlar, kaynaklar ve sosyal yapılar üzerinde otorite ve kontrole sahip olmuşlar, yani kadınlara kısıtlamalar getiren sosyal, yasal ve kültürel kodlar yaratmışlardır. Böylece, kadınların kendi kaderlerini tayin etmelerini engellemişlerdir. Bu anlamda, kadınlar erkeklere kıyasla ‘öteki’ olarak konumlandırılmıştır. Bunun yanı sıra, Beauvoir, kadınların toplumda tarihsel olarak nasıl ezildiğini ve marjinalleştirildiğini, bu baskıyı haklı çıkarmak için kullanılan mitleri ve kültürel anlatıları analiz ederek de incelemiştir. Örneğin, Beauvoir, insanlığın taptığı ilk tanrıların, farklı halklar tarafından Ishtar, Astarte, Gaea, Rhea, Kybele ve Isis gibi isimlerle bilinen “Ana Tanrıça” olduğuna işaret eder (2010, s. 79). Her ne kadar bu tür kadın merkezli mitolojik-dini inançların varlığı, bir zamanlar siyasi gücün aslında erkeklerde değil, kadınlarda olduğu izlenimini yaratsa da Beauvoir’a göre Ana Tanrıça merkezli mitolojiler, kadınlar tarafından iktidarlarını meşrulaştırmak için biçimlendirilmemiştir. Tam tersine, Beauvoir tüm bu mitlerin erkekler tarafından yaratıldığını öne sürer. Beauvoir’a göre, insanlık, tarihsel süreç içerisinde önceleri gizemli varsaydığı ve korktuğu doğa üzerinde daha fazla kontrol sahibi olabilir hale geldi ve sonuç olarak kendisini doğanın bilinmezliğine ve kadınlara atfedilen büyü/gizemli güçlere daha az bağımlı hisseder oldu. Bu aşamada insan, Ana Tanrıça merkezli mitolojileri terk etmiştir.

İkinci dalga feminizmin önemli isimlerinden Kate Millet, 1970 yılında yayımlanan ve büyük etki yaratan eseri *Sexual Politics*’de iktidar, siyaset ve cinsellik arasındaki ilişkiyi inceler. Millet, ataerkilliğin aile, eğitim, din ve siyaset gibi sosyal yapılarla nasıl iç içe geçtiğini ve toplumsal cinsiyete dayalı güç dinamiklerini nasıl güçlendirdiğini araştırır. Dahası, “ataerkillikteki tüm sanatsal biçimler arasında, [edebiyat] en propagandacı olanıdır” (Millet, 2000, s. 45) savını ortaya koyar. Millet, edebiyatın toplumsal cinsiyet rolleri ve cinsellik anlayışımızı şekillendirmede etkili araçlardan biri olduğu gerçeğini ön plana çıkarmakta ve kültürel bir ürün olarak edebiyatın ataerkil iktidar yapılarını yansıtırı güçlendirdiğini savunmaktadır.

Adrienne Rich, feminist edebiyat eleştirisinde ufuk açıcı bir metin haline gelen “When We Dead Awaken: Writing as Re-Vision” (1972) adlı makalesi ile ikinci dalga feminizmin bir diğer etkili ismidir. Bu makalede Rich, geleneksel edebi türlerin ve geleneksel edebi eleştiri pratiklerinin kadınların seslerini ve deneyimlerini marjinalleştirdiğini ve dışladığını iddia eder. Bu nedenle, daha kapsayıcı ve güçlendirici bir edebi kanon oluşturmak için geleneksel edebi türleri ve temaları yeniden incelemenin ve yeniden tasarlanmanın bir yolu olarak ‘revizyon’ (revision, revision) fikrini ortaya koyar. Rich revizyonu şöyle tanımlar: “Revizyon – geriye dönüp bakma, yeni bir bakış açısıyla inceleme, eski bir metne yeni bir eleştirel yönden girme eylemi– bizim için kültür tarihimizde bir bölümden fazlasıdır: bu

bizim için bir hayatta kalma eylemidir” (1972, s. 18). Rich’in revizyon fikri hem mevcut edebi geleneğin eleştirisini hem de edebi ifade için yeni olasılıkların araştırılmasını içerdiği için iki katmanlıdır. Feminist eleştiri bağlamında, Rich’in revizyon kavramı, ataerkil iktidar yapıları tarafından şekillendirilen kadınların edebiyattaki geleneksel biçimlerine ve temsillerine meydan okumak için yaygın olarak kullanıldığından özellikle etkili olmuştur. Bu bağlamda, özellikle antik mitlerdeki ve klasik anlatılardaki bazı kadın figürlerinin edebiyat tarihi içerisinde kök salmış arketipler ve kadınların sembolik temsilleri haline gelmesi örnek gösterilebilir. Havva, Troyalı Helen, Circe, Medusa, Pandora, Penelope, Uyuyan Güzel ve daha birçok kadın figürü, ölümcül kadın (femme fatale), baştan çıkarıcı kadın (seductress), cadı kadın ve evdeki melek (angel in the house) gibi temalarla ilişkilendirilir. Daha geniş bir açıdan değerlendirildiğinde, bu kadın figürlerine atfedilen nitelikler ve bu nitelikler üzerinden yapılan atıflar, göndermeler, benzetmeler ve uyarlamalar, yerleşik kültürel ve toplumsal fikirleri ortaya çıkarmaktadır. Geleneksel biçimleri ve temsilleri yeniden tasarlamak, kadın seslerinin ve deneyimlerinin temsilleri açısından çok daha çeşitli ve kapsayıcı bir edebi kanon savunmanın yolunu açar. Rich’in revizyon kavramı, tarihsel kurgu bağlamında da kadın yazarlar için çok etkili bir araç olarak ortaya çıkar. Revizyon ile ilgilenen kadın yazarlar tarafından yazılan tarihsel kurgu, genellikle antik çağın marjinalleştirilmiş ve susturulmuş kadın karakterlerinin deneyimlerine odaklanır ve tarihin baskın anlatılarına karşı çıkmaya ve bunları ortadan kaldırmaya çalışır. Sonuç olarak, revizyon eylemi, kadın yazarların, kadınlar, beyaz olmayan etnik gruplar ve farklı cinsel ve dini yönelimler gibi nedenlerle suskun bırakılan grupların deneyimlerini ve bakış açılarını yansıtan yeni bir edebi kanon yaratmalarını sağlar ve böylece insan deneyiminin çeşitliliğini yansıtan daha kapsayıcı ve güçlendirici bir edebi kanon için zemin hazırlar.

Sandra Gilbert ve Susan Gubar hem edebi eleştiriye hem de ikinci dalga feminizm hareketine, 1979’da yayımlanan ve feminist edebiyat eleştirisinin temel metinlerinden biri olan *The Madwoman in the Attic* ile muazzam bir katkıda bulunmuşlardır. Kitap, kadın yazarların erkek yazarlardan daha aşağı olduğu yönündeki hâkim görüşe karşı çıkar ve kadınların edebiyattaki temsilinin aslında kadınlara karşı daha geniş bir çerçevede var olan toplumsal tutumları nasıl yansıttığını ortaya koyar. Yazarlar, edebiyattaki kadın karakterlerin, özellikle de “tavan arasındaki deli kadın” arketipinin (ilkörnek), o dönemde kadınların maruz kaldığı kültürel baskıyı ve marjinalleştirilmeyi yansıttığını savunurlar:

Tüm edebi sanatçılar için, elbette, kendini tanımlamak zorunlu olarak kendini öne sürmekten önce gelir: yaratıcı ‘BEN’İM’, eğer ‘Ben’ onun ne olduğunu bilmiyorsa söylenemez. Ancak kadın sanatçı için kendini tanımlamanın özsel süreci, kendisi ile benliğine müdahale eden tüm bu ataerkil tanımlamalar vasıtasıyla karmaşık hale getirilir. (Gilbert & Gubar, 2000, s. 17)

Gilbert ve Gubar kadınların kendilerini tanımlamaktan ve böylelikle kendilerini ortaya koyabilmekten mahrum bırakıldıklarını, bunun da özünde ataerkil olan kültürel, edebi ve dilsel sistemlerin kadınların entelektüel yeteneklerini

kısıtlamasından kaynaklandığını iddia etmektedirler. Basıldığı andan itibaren feminist edebiyat eleştirisinde ufuk açıcı bir çalışma haline gelen bu kitap edebiyat incelemesini feminist bir bakış açısıyla şekillendirmede geniş çapta etkili olmuştur. Gilbert ve Gubar, feminist kaygıları edebi eleştiri alanına taşıyarak, kültürel normları ve değerleri keşfetmek ve bunlara meydan okumak için edebiyatın nasıl kullanılabileceğine dair yeni bir anlayış yaratmaya yardımcı oldular.

1970’lerde Fransa’da ikinci dalga feminizm bağlamında ortaya çıkan Fransız feminizminin de kadınların tarihsel kurgusunun gelişimi üzerinde önemli bir etkisi oldu. Anglo-Amerikan feminist hareketi, cinsiyetin ataeril sistemlerin sınırları içinde toplumsal konumuyla daha fazla ilgilenirken, önemli ölçüde Derida’nın postyapısalcılığının (poststructuralism) kuramsal ilkelerine dayanan Fransız feminizmi, cinsiyetin dilsel etkilerini incelemeye koyulmuştur. Fransız feminizminin ikinci dalga feminizme ve kadın yazarların tarihsel kurgusunun gelişimine yaptığı başlıca katkılardan biri, kabaca “kadın yazısı” olarak çevrilebilecek “écriture féminine” kavramıdır. Hélène Cixous, Luce Irigaray ve Julia Kristeva gibi Fransız feminist yazarlar, kadınların deneyimlerini, kadın bedenlerini ve cinselliğini yeterince ifade edecek yeni bir dil ve yazı stiline yaratılmasını ve geliştirilmesini teşvik eder ve böylece geleneksel cinsiyet rolleri ve ikilikleriyle birlikte baskın ataeril anlatı stiline ve diline meydan okurlar.

Fransız feminist edebiyat eleştirmeni ve kuramcı Hélène Cixous, 1976 yılında İngilizce yayımlanan “The Laugh of the Medusa” adlı makalesinde “écriture féminine” terimini ortaya atar. Écriture féminine kavramı büyük ölçüde Derrida’nın yapısöküm yöntemine dayanır. Écriture féminine cinsiyete dayalı varsayımları ve kalıp yargıları araştırmak ve yapısöküme uğratmak için bu yöntemi kullanır. Kavram, kadınların deneyimlerini, öznelliklerini ve duyarlılıklarını yazılı olarak ön plana çıkararak baskın ataeril dili yıkmaya çalışır. Bu nedenle, geleneksel doğrusal anlatı yapılarından, sözdiziminden ve dilbilgisinden, kadın bedeninin ve kimliğinin akışkanlığını ve çoğulcülüğünü daha iyi ifade ettiği düşünülen geleneksel olmayan, deneysel formlar lehine bir kopuşu içerir. Cixous, “kadının kendisini metne – dünyaya ve tarihe olduğu gibi– kendi hareketiyle koymasına gerektiğini” (1976, s. 875) savunur. Cixous, kadınları kendi deneyimlerini yazarak “daima *bastırılmışlıklarına* dayanan” (1976, s. 880, vurgu orijinalinde) tarihteki haklı yerlerini aktif olarak talep etmeye çağırır.

Fransız feminist filozof ve psikanalitik kuramcı Luce Irigaray, 1985’te İngilizceye çevrilen *Speculum of the Other Woman* adlı eserinde, Freud’un, Hegel’in, Kant’ın, Aristoteles’in, Platon’un ve Descartes’ın metinlerini analiz ederek, bu metinlerin doğasında bulunan eril tutum ve varsayımları eleştirir ve kadınlığı ve cinsel farklılığı anlamının yeni bir yolunu ortaya koyar. Irigaray, “otoritenin [fallusun otoritesi], bugün bile geçerliliğini koruyan ‘kastasyon’ (castration) kuramı ve pratiğini teşvik eden dilin kavramları, temsilleri ve biçimlendirmelerinde gömülü olduğunu” (1987, s. 50) savunur. Bu anlamda Irigaray, kadınların kendi benzersiz

deneyimlerini ve bakış açılarını keşfedebilmeleri için ataerkil dilin sınırlarını aşarak kendi dillerini ve ifade biçimlerini geliştirmeleri gerektiğini iddia eder.

Bulgar-Fransız filozof, psikanalist ve edebiyat eleştirmeni Julia Kristeva'nın "semiyotik" tanımı, Cixous'un écriture féminine kavramıyla uyumludur. Kristeva semiyotik ve sembolüğün, dilin birbirine bağlı iki ilkesini oluşturduğunu iddia eder. Kristeva'ya göre semiyotik, ödipal öncesi aşamayla, konuşan kişiliğin bilinçdışı dürtüleri ve istekleriyle ilgilidir ve kendisini tonlama, artikülasyon ve jestlerle ortaya çıkarır. Ancak "[...] cinsiyetler arası biyolojik farklılıklar ya da aile yapıları gibi doğal veya sosyo-tarihsel kısıtlamalar" (1984, s. 27) semiyotiği kısıtlar ya da yönetir. Kristeva şiirsel dilin aynı zamanda dilin semiyotik yönünün bileşenlerinden biri olduğunu iddia eder (1984, s. 61). Kristeva; edebiyatı "üretken şiddet" olarak tanımlar, çünkü semiyotik ve sembolik arasındaki etkileşim, "sosyo-tarihsel kısıtlamalar" ile ilişkili olan sembollerini rahatsız eder (1984, s. 16). Bu sebeple, "[...] deneysel yazı ve sanat, mantığa meydan okuyarak ve alternatif anlamlar, kalıplar ve ifade düzgülerini harekete geçirerek gündelik dilin geleneklerini altüst etme yeteneğine sahiptir" (Cavallaro, 2003, ss. 78-79).

Sonuç olarak, ikinci dalga feminizmin ve postmodernizmin, tarihsel anlatıların öznel, "yazılı ve yetkili karakterini" (Heilmann & Llewellyn, 2004, s. 138) sorunsallaştırdığı için, tarih kavramlarına yaklaşımlarında benzer kaygılara sahip oldukları söylenebilir. Dahası hem postmodernizm hem de ikinci dalga feminizm, eskiden beri süregelen nesnel hakikat fikrine karşı çıkar ve anlamın, hegemonyanın ürünü olan dil ve baskın söylem yoluyla üretildiğini ilan ederler. "Feminizmin, postkolonyalizmin ve postmodernizmin ortaya çıkışının ardından, totaliter oluşu ile kamusal ve varsayılan nesnellikle ilişkili olumsuz çağrışımı nedeniyle Tarih'in kınanan büyük anlatılardan biri olarak görülmeye başlandığı" (Plate, 2011, s. 10) iddia edilmektedir. Bu anlamda hem postmodernizmin hem de ikinci dalga feminizmin, geleneksel varsayımlara, temsillere ve betimlemelere meydan okumanın, onların altını oymanın ve onları yapı sökümü uğratmanın bir yolu olarak 'yeniden yazmayı' yücelttiği ileri sürülebilir. Postmodernizmin ve ikinci dalga feminizmin eşzamanlı gelişiminin bir sonucu olarak, 20. yüzyılın son on yılları ve 21. yüzyılın ilk yılları, kadınların tarihsel kurgusunda yeniden yazmaya dayanan bir yükselişe tanık olmuştur.

POSTMODERN VE FEMİNİST BİR STRATEJİ OLARAK YENİDEN YAZMA EYLEMİ

Tanım olarak, yeniden yazma eylemi "bir kitap veya konuşmayı, onu geliştirmek veya değiştirmek için tekrar yazmak" ve "insanların farklı düşünmesi için bir şeyin tanımlanma veya yapılma şeklini değiştirmek"tir (Rewrite, 2023). Bir metnin yeniden yazılması; karmaşık dili ve cümle yapıları veya bütünlük sergileyememesi nedeniyle bir metnin anlaşılmasının zor olması, metni hedef kitleye daha çekici hale getirmek ya da metni farklı bir kitleye uyarlamak gibi çeşitli nedenlerle gerçekleştirilebilir. Edebi çalışmalarda yeniden yazma eylemini ifade

etmek için kullanılan revizyon, yeniden okuma (re-reading), yeniden tasarlama (reimagining) ve yeniden düşünme (rethinking) gibi çeşitli kelimeler vardır. Yine de çağdaş kadınların yeniden yazmaya dayalı tarihsel kurgusunda, postmodernizm, feminizm ve yeniden yazma arasındaki “aydınlatıcı ortaklığı” (Moraru, 2001, s. xv) ön plana çıkarmak önemlidir.

Didier Coste, “Rewriting, Literariness, Literary History” (2004) adlı makalesinde, “underwriting” ve “overwriting” olarak kavramsallaştırdığı iki tür yeniden yazma olduğunu savunur (2004, ss. 10-11). Coste’a göre, “alttan yazma” (underwriting) bir “tekrarlama ve geri dönüşüm” (2004, s. 10) eylemi olarak tanımlanabilir ve “iletim becerisiyle yüklü, geleneksel, muhafazakâr ve istikrar sağlayıcı bir işleve sahiptir, bir kanon oluşturur ve onu doğrular” (2004, s. 10). Öte yandan, “üzerine yazma” (overwriting), öncelikle “yeniden şekillendirme, çarpıtma, yapısöküm ve dönüştürme” (Coste, 2004, s. 11) amaçladığı için “yeniden bağlamsallaştırma” (recontextualization) ve “yabancılaşma” (defamiliarization) ile ilgilidir (Coste, 2004, s. 11). Coste’un yeniden yazmayı, “üzerine yazma” olarak tanımlaması, çağdaş kadın yazarların tarihsel kurgusunun yapısökümcü ve dolayısıyla politik ve ideolojik işlevleriyle uyumludur. Benzer şekilde, Christian Moraru, *Rewriting: Postmodern Narrative and Cultural Critique in the Age of Cloning* (2001) adlı kitabında, postmodern yeniden yazma pratiklerini “karşı yazma” (counterwriting) olarak tanımlar ve “incelediğim postmodern yeniden yazma pratikleri, kendileri ile yeniden yaptıkları şey –edebi geçmiş– arasında ve aynı zamanda kendileri ile şu anda ve ‘yeniden yapma’ ortamında aktif olan çeşitli hegemonik güçler arasında bir *karşı yazma* mesafesi, bir ‘kopuş’ kurar” (2001, s. 9, vurgu orijinalinde) iddiasında bulunur.

Coste’un yeniden yazımı, “üzerine yazma” olarak tanımlaması ile Moraru’nun “karşı yazı” şeklindeki yeniden yazma tanımı, önceki bölümlerde tartışıldığı gibi postmodern ve feminist çalışmalar tarafından geliştirilen ve şekillendirilen yeniden yazma pratiklerinin, mevcut güç yapılarına karşı çıkmak ve onları bozmak amacıyla baskın anlatılardan, pratiklerden ve ideolojilerden kasıtlı olarak bir uzaklaşma veya ayrılmaya yol açmaları sebebiyle “karşı yazma mesafesi” yarattığı gerçeğinin altını çizmektedir. Bu nedenle, bu tür yeniden yazma uygulamaları bir tür “yorumsal, estetik, ideolojik ve politik işlevleri yerine getirme” (Moraru, 2001, s. 9) biçimi olarak görülebilir. Benzer bir şekilde, kültürel teori profesörü Teresa L. Ebert, yeniden yazımı “yaygın bilme biçimleri tarafından bastırılıp saklanan ‘öteki’yi ‘harekete geçirmek’ olarak adlandırdığım (post)modern bir strateji” (1991, s. 888) şeklinde tanımlar. Yeniden yazmayı postmodern bir strateji olarak tanımlayarak, Ebert asıl amacı “bastırılmış” bakış açılarını ortaya çıkarmak ve temsil etmek olan yeniden yazımın dönüştürücü gücünün altını çizer. Bu nedenle, yeniden yazma eylemi, baskın ve geleneksel olana karşı çıkararak dil ve kültürde çeşitliliği ve kapsayıcılığı teşvik eder. İster metinlerarası ilişkiler kurmayı ya da kültürel anlayışı teşvik etmeyi, isterse de baskın anlatılara meydan okumayı veya yeni edebi biçimler yaratmayı amaçlasın, yeniden yazım, yazarların yeni bakış açıları ve yorumlar sunma veya belirli bir edebi kanonun veya geleneğin baskın

anlatılarını ve geleneklerini inceleme yoluyla, mevcut metinler ve geleneklerle dinamik ve dönüştürücü bir biçimde etkileşime girmelerine olanak tanır.

Bu noktada, postmodern ve feminist bir strateji olarak yeniden yazım ile metinlerarasılık arasındaki farkı açıklamakta fayda vardır. 1960'lar ve 1970'lerde yapısalcı ve postyapısalcı düşüncenin gelişmesinde önemli rol oynayan isimlerden biri olan Julia Kristeva tarafından ortaya atılan metinlerarasılık kavramı, hiçbir metnin tek başına var olmadığı fikrine dayanmaktadır. Kristeva'ya göre "*Metinlerarasılık* terimi, bir (veya daha fazla) işaret sisteminin bir diğerine aktarılmasını ifade eder; [...]" (1984, ss. 59-60, vurgu orijinalinde). Metinlerarasılık, her metnin kendisinden önce gelen metinler tarafından şekillendiği ve kendisinden sonra gelen metinleri de etkileyebildiği daha geniş bir ağın parçası olduğunu vurgulamaktadır. Bu anlamda, bir metin, bir düşünce ya da bir söylem yalnızca tek bir yazarın ürünü değil sosyodilbilimsel tarihin bir parçasıdır. Metinlerarası referanslar doğrudan alıntılar, imalar, parodiler, uyarlamalar ve hatta incelikli tematik yankılar gibi çeşitli biçimlerde olabilir. Öte yandan, yeniden yazım, genellikle yeni bir bakış açısı sunmak, orijinali eleştirmek veya onu yeni bir bağlama uyarlamak amacıyla halihazırda var olan metinleri gözden geçirme veya yeniden tasarlama eylemini içerir. "Bu tür bir yeniden yazımın alışılmalı postmodern 'parodi veya alıntılama'yla, kısacası 'biçim ve içerikle' hiçbir ilgisi yoktur. Yeniden yazım *kültürel evrimin* bir mekanizmasına işaret eder" (Moraru 2001, s. 12, vurgu orijinalinde). Bu iki kavram odak ve amaç bakımından ciddi bir farklılık göstermektedir. Metinlerarasılık, metinsel ilişkilerden ortaya çıkan birbirine bağlılığa ve katmanlı anlamlara odaklanırken, yeniden yazım, dönüşüm ve uyarlamanın yaratıcı sürecine vurgu yapar ve kültürel bir dönüşüme/değişime ya da eleştiriye işaret eder.

Bir anlatı stratejisi olarak yeniden yazım, postmodern yapısöküm fikriyle yakından ilgilidir, çünkü her ikisi de dil, anlam ve güçle eleştirel ve düşüncüsel (reflexive) bir ilişki içerir. Kesinlikle "feminizm ve yapısöküm arasında ortak bir amaç [...] vardır" (Spivak, 2006, s. 140). Bir anlatı stratejisi olarak yeniden yazım ile postmodern yapısöküm fikri birbirlerini karşılıklı olarak etkilerler. "Bu ortak amaç, marjinalliğin kabullenilişi ve ona önem atfedilmesidir – merkezde olanın genellikle bir baskıyı gizlediğine dair bir şüphe" (Spivak, 2006, s. 141). Özünde, yeniden yazma, mevcut metinleri veya anlatıları, genellikle onlara atfedilen baskın anlamlara ve yorumlara meydan okuyacak şekilde yeniden yorumlama (reinterpreting) ve yeniden tasarlama sürecidir. Bu nedenle, yeniden yazım ve yapısökümün, sabit ve değişmeyen anlamlara karşı şüpheliği açığa vurduğu ve bilgi ve anlayışı şekillendirmede iktidar ile ideolojinin yöntemlerini sorguladığı kolaylıkla söylenebilir. Kısacası,

biricik gerçeğe ve aklın gücüne evrensel bir şekilde körü körüne duyulan güven ilkelerine karşı çıkan postmodernizm, alternatif olan ya da daha önce marjinalleştirilmeye zorlanmış bakış açılarını kabul ettirmeyi ve ötekinin (öteki cinsiyetin) değerli oluşunu onaylamayı amaçlayan feminist hareketin çıkarlarına hizmet eder. (Haneş, 2018, s. 11).

Bu anlamda, hem bir anlatı stratejisi olarak yeniden yazma hem de postmodern bir yöntem olarak yapısöküm, mevcut anlamları ve yorumları istikrarsızlaştırmayı amaçlamaktadır. Yapısöküm fikrine öykünen yeniden yazma eylemi, mevcut anlatıları alternatif bakış açılarıyla veya metnin geleneksel okumalarına meydan okuyan yeni unsurlar getirerek (yeniden) tasarlar, (yeniden) yorumlar ve (yeniden) tasavvur (revision) eder. “Sonuç olarak, yeniden yazma bir zorunluluk halini alır, ebeveynlerinin geçmişteki yanlışlarını düzeltmeye çalışan marjinalleştirilmişlerin sesi olur ve açık, ana hedefleri olan bağımsız bir çalışmada vücut bulur” (Haneş, 2018, s. 9). Bu nedenle, yeniden yazım genellikle yeniden okuma, yeniden tasarlama ve yeniden tasavvur etme eylemi yoluyla yeni anlamların ve yorumların üretildiği daha yaratıcı ve üretken bir süreç olarak görülür.

Tarihsel kurgu her zaman belirli bir derecede yeniden yazmayı içermiştir, çünkü yazarlar tarihi kayıtlardaki boşlukları kendi yorumlarıyla ve bazen de hayalleriyle doldurmak durumunda kalırlar. Bununla birlikte, tarihi bilinçli olarak yeniden yazma fikri, özellikle postmodernizm ve feminizmin ortaya çıkmasıyla son yıllarda daha yaygın hale gelmiştir. Yeniden yazım kavramı, yazarların tarihi olayları ve karakterleri yeni ve yaratıcı yollarla yeniden tasarlamalarına ve yeniden yorumlamalarına izin verdiği için tarihsel kurgu üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Gerçek ve kurgu, tarih ve mit, tarih ve tarihsel kurgu, bireysel öyküler ve kolektif tarih arasındaki sınırların aşılması, postmodernist tarihsel romanların ayırt edici özelliklerinden biri haline gelmiştir. Bu tür eserlerin temaları ve biçimleri, başat tarihsel olaylardan ziyade ortalama insanların zihinlerindeki tarih algısına odaklanıp pozitivist tarih yazımının temel varsayımlarını baltalayarak, revizyonist tarih kavramıyla kendini ifade eder. (Nünning, 1997, s. 222)

Tarihi olayları yeniden yazmak, geleneksel anlatılara meydan okuma gücüne sahip olduğu için, okuyucuların tarihi karakterleri ve olayları yeni bir bakış açısıyla değerlendirmelerini sağlayabilir. Bu anlamda, çağdaş kadın yazarların yeniden yazmaya dayanan tarihsel kurgusunun, bazı olayları, susturulmuş ve marjinalleştirilmiş ötekilerin bakış açısıyla yeniden tasarlayarak mevcut anlatıları yapısöküme uğrattığı, böylece kadınların tarihteki yerini yeniden örgütlediği söylenebilir. Bu nedenle, bir sonraki bölümde, yeniden yazım kavramının kadın yazarların ve kadın karakterlerin çağdaş tarihsel kurgu bağlamında nasıl daha görünür olmalarını sağladığı, kadın yazarların çeşitli açıklamaları temelinde tartışılacaktır.

YENİDEN YAZIM VE TARİHSEL KURGU

Bu çalışmada şimdiye dek, postmodernizmin ve ikinci dalga feminizmin ortaya çıkışıyla beraber, çağdaş kadın yazarların tarihsel farkındalıklarını kazanmalarının kolaylaşmış olması ve uzun zamandır sesleri duyulmayan kadınların alternatif tarihlerini yaratabilecekleri özgürleştirici ve revizyonist felsefi çerçeveler ve anlatı teknikleri elde ettikleri gösterilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda, bu bölüm,

çağdaş kadın yazarların ‘yeniden yazma’ bağlamındaki görüşlerinin bu çalışmanın temel savlarını nasıl uyumlu bir şekilde yansıttığını göstermeyi amaçlamaktadır.

1970’lerden günümüze çağdaş kadın yazarların yeniden yazım eserlerinin kültürel hafızayla olan ilişkisini incelediği *Transforming Memories in Contemporary Women’s Rewriting* (2011) adlı kitabında Liedeke Plate, yeniden yazım pratiği ile şekillenmiş roman ve şiir seçkilerinden örnekler vermektedir. Plate’in ilgili kitabında atıfta bulunduğu Angela Carter’ın *The Bloody Chamber and Other Stories*, Christa Wolf’un *Kassandra*, Kathy Acker’ın *Great Expectations* ve *Don Quixote*, Jean Rhys’in *Wide Sargasso Sea*, Anne Sexton’ın *Transformations*, Valerie Martin’in *Mary Reilly*, Andrée Chedid’nin *La Femme de Job*, Anita Diamant’ın *The Red Tent*, Alison Fell’in *The Mistress of Lilliput*, Carol Ann Duffy’nin *The World’s Wife*, Emma Tenant’ın *Adèle: Jane Eyre’s Hidden Story*, Jeanette Winterson’ın *Weight* ve *The Stone Gods*, Margaret Atwood’un *The Penelopiad* gibi yeniden yazım eserlerinin yanı sıra, Margaret George’un *Helen of Troy*, Ali Smith’in *Girls Meet Boys*, Natalie Haynes’in *The Children of Jocasta* ve *A Thousand Ships*, Pat Barker’ın *The Silence of the Girls* ve *The Women of Troy*, Madeline Miller’in *The Song of Achilles*, *Circe* ve *Galatea*, Hannah Lynn’in *A Spartan’s Sorrow* ve *Athena’s Child*, Jennifer Saint’in *Ariadne* ve *Elektra* adlı eserlerini de yeniden yazımın postmodern ve feminist bir strateji olarak kullanıldığı eserler arasında örneklendirebiliriz. Plate’e göre, “1970’lerde edebiyat dünyası, edebiyat tarihinin ‘marjinal’, genellikle de kadın karakterlerinden birinin bakış açısıyla, klasiklerin yeniden yazımı olarak tanımlanabilecek yeni bir kadın yazısı türünün gelişimine tanıklık etti” (2011, s. 6). Dahası, 21. yüzyılın başları, Yunan ve Latin klasiklerini yeni bakış açılarıyla yeniden yazmaya olan ilginin, yaygın okuyucu kitlesinin yanı sıra ticari ve eleştirel başarı da elde ederek, canlanmasına tanık oldu. Önde gelen bir feminist şair ve eleştirmen olan Alicia Ostriker, “revizyonist mit yaratımı” fikrini “kendimizi ve dolayısıyla kültürümüzü yeniden tanımlayan” (1982, s. 71) etkili bir yol olarak öne sürmektedir. Ostriker şöyle der:

Ne zaman bir şair bir kültür tarafından daha önce kabul edilmiş ve tanımlanmış bir karakter veya hikâyeye yer verse, şair [aslında burada] miti kullanıyordur ve bu kullanımın revizyonist olma potansiyeli her zaman mevcuttur: yani, karakter veya masal değiştirilmiş amaçlara uyarlanacak, eski kaba yeni şarap doldurulacak, önce sözü edilen şairin susuzluğunu giderecek, ancak nihayetinde kültürel değişimi mümkün kılacaktır. (1982, s. 72)

Ostriker, bir şairin bir kültür tarafından kabul edilmiş ve pekiştirilmiş bir miti, bir kişiyi veya hikâyeyi revizyonist bir şekilde kullanmasının her zaman mümkün olduğunu savunur. Bu eylem, sonunda kültürel dönüşümün gerçekleşmesine yardımcı olabilecek şekilde, mitlerin yeni yorumlarını mümkün kılabilmektedir.

Aynı zamanda, mitlerin erkek üstünlüğünü korumak için kullanılabilir oldukları ve erkeklerin kadınlar üzerindeki toplumsal egemenliğini, kısacası ataerkil düzeni sürdürmeye yarayan toplumsal ve edebi yapılar olarak kurgulanabildikleri de

düşünülmektedir. Yeniden yazım stratejisini şiirlerinde ve romanlarında sıklıkla kullanan bir yazar olan Margaret Atwood da mitlerin ve eski anlatıların revizyonist bir şekilde yeniden yazımı konusunda benzer bir şekilde şöyle der:

[...] eylemlerimizin hiçbirinde – hatta bakma eyleminde bile – pasif değiliz. Baktığımız şeyler bile katılımımızı ve taahhüdümüzü talep eder: eğer bu katılım ve taahhüt verilirse, sonuç bir ‘hapisten kaçış’, bir şeylere bakma konusundaki eski alışkanlıklarımızdan bir kaçış ve bir ‘yeniden üretim’, şekillendirilmesine bizzat kendimizin katkıda bulunduğu bir yeniden görme, deneyimleme, imgeleme – ya da hayal etme – yolu. (2012, s. 246)

Bu bağlamda, kadın yazarların yeniden yazım stratejisi kullanarak yazdıkları tarihsel romanlar “[...] anlatı gücünü yeniden dağıtıp, kadın karakterlerin *tarihteki* tek boyutlu, ikincil bir karakter olarak alışılmış konumlarının ötesinde, ayrıntılı ve karmaşık tasvirlerini sağlayarak, tarihi kadın karakterlerin mevcut anlayışlarına katkıda bulunmayı ve bunlar üzerine inşa etmeyi amaçlamaktadırlar” (Cooper & Short, 2012, s. 14, vurgu orijinalinde).

Natalie Haynes’in yakın zamanda basılan kurgu olmayan kitabı *Pandora’s Jar: Women in the Greek Myths* (2020)’de belirttiği üzere, “kaybolan veya unutulmuş kadınları yeniden keşfetmek için hikâye anlatımımızda yeni bir yer açtık. Onlar kötü, kurban, eş ve canavar değil, insandırlar” (2020, s. 3). Postmodern ve feminist bir anlatı stratejisi olarak yeniden yazma eylemi, bu yolla, kadınların hegemonik temsillerini yapısöküme uğratan mikro-anlatılar ortaya çıkarır. Bu amaçla, Natalie Haynes, *A Thousand Ships* (2019) adlı romanında, Troya Savaşı’nı ve sonrasını, kaderleri ve yaşamları savaş tarafından değiştirilen kadınların, genç kızların ve tanrıçaların bakış açılarıyla yeniden yazar. Haynes, röportajlarından birinde kendisine şöyle bir soru sorulduğunu anlatır “[...] hikâyeyi kadınların etrafında odaklamak biraz anakronistik olmuyor mu?” (O’Keeffe, 2023). Her ne kadar, klasik hikâye erkek kahramanlar ve onların eylemlerine odaklansa da savaş alanında tanrıçalar, kraliyet ailelerinden kadınlar ve köleler gibi sayısız kadının var olduğu aşıkardır. “Yine de kadın karakterler sadece onur ödülleri, savaş ganimetleri, cariyeler, sevgi veya öfke nesneleri olarak betimlenirler. Sesleri, bedenleri, bakış açıları ve deneyimleri marjinalleştirilmekte ve erkek kahramanlar dünyasında değersiz görülmektedirler” (Altın, 2021, s. 843). Klasik hikâyeyi kadın karakterlerin bakış açılarından yazan Haynes, susturulmuş ve unutulmuş kadınlara yaşam şansı vererek, “yüzyıllar boyunca dizginlenmemiş ataerkil bir yorum baskındı, biraz yer açmalarının zamanı geldi” (O’Keeffe, 2023) gerçeğini ön plana çıkarır. Bu nedenle, Haynes’in yeniden yazımı, cinsiyetçi ve ayrımcı unsurları, eski toplumun bugünün standartlarına göre modası geçmiş veya sorunlu olan değerlerini ve bakış açılarını yansıtmaktadır.

Pat Barker, *The Silence of the Girls* (2018) ve *The Women of Troy* (2021) eserlerinde Troya Savaşı’nı, Achilleus’un savaş ganimeti olan Briseis’in bakış açısıyla yeniden yazar. Parker röportajlarından birinde şöyle der: “Hoşuma giden şey, Avrupa edebiyatının başladığı yerin burası olduğu fikriydi: iki adam bir kız için

kavga eder ve sonrasında kız hiçbir şey söylemez. İşte [her şey] burada başlıyor. Erkekler için bu bir kavga ile başlar. Kadınlar için ise sessizlikle” (Barker, 2019). Barker, bir kadının sessizliğinin, tarihteki temsil ve güç eksikliğinin bir göstergesi olduğu gerçeğine ve Avrupa edebiyat tarihinin, aktif veya pasif olma, var olma ya da olmama gibi temel ikili karşıtlıklar etrafında yoğunlaştığı gerçeğine işaret ederek röportajına şöyle devam eder: “Sessizlik ve var olmama. Romancıların çalıştığı yer burasıdır. Gerisini tarih halleder” (Barker, 2019). Pek çok okuyucu için “[...] yirminci yüzyıl feminizminin mirasının, şiddetin yüceltildiği ve kadınların kazanılan veya elden çıkarılan mülkler olduğunu işleyen masallara geri dönüşü içermek zorunda kalışı belki de şaşırtıcı olacaktır” (Sellers, 2001, s. 30). Ancak, yeniden yazımdan yararlanan kadın yazarların tarihsel romanları, geleneksel tarihsel romanlardan farklılaşır, çünkü bu romanlar alternatif bakış açılarını, özellikle de susturulmuş karakterlerin bakış açılarını sunarak tarihsel anlatılardaki boşlukların altını çizmektedirler. Bu bağlamda, Barker’ın da işaret ettiği gibi, Homeros’un *İlyada* destanının kadınların sessizliğine ve kadın/erkek, aktif/pasif, olmak/olmamak gibi kavramsal karşıtlıklara dayanan, onları körükleyen bir metin olduğu öne sürülebilir. Özünde “şiddetin yüceltildiği”, kadınların yok sayıldığı bir hikâyeyi yeniden yazmak geleneksel anlatının üzerinde şekillendiği bu kavramsal karşıtlıkların çürütülmesi, dönüştürülmesi ve hatta yok edilmesine katkı sağlayacaktır.

Tarihsel romanlar, aynı zamanda, kadın yazarların çağdaş toplumda yankılanan temaları ve konuları tarihsel bir mercekle bağlamsallaştırmalarını sağlamaktadır. Antik çağın en tartışmalı karakterlerinden biri olan Helen’in kendi hikayesini anlatmasını sağlayarak Homeros’un destanını yeniden yazan *Helen of Troy*’un (2006) ünlü yazarı Margaret George, “mitin yeniden anlatılması, bu hikayelerin hala ne kadar canlı olduğunu ve bugün bizimle [birlikte] nasıl yankılandığını kanıtıyor” (Conversation) der. George’a göre, Homeros’un *İlyada*’sında ve *Helen of Troy*’da

[...] günümüz çatışmalarının tüm unsurları vardır: bir savaş için tüylerini kabartmak, gerilimi tırmandırmak, bilginin çarpıtılması, test edilecek yeni silahlar, provokasyon, sahte zafer iddiaları, ihanet, [ve] casuslar. Sonrasında ise savaşın getirdiği yıkım ve masum sivillerin ve seyircilerin ödediği bedel ile israf ve kayıpların uzun süren etkileri. (Conversation)

Benzer bir şekilde, Barker da Briseis’in hikâyesinin ‘modern’ toplumun bir aynası olduğu ve onun hikayesinin aslında günümüzün en acil sorunlarından bazılarıyla benzerlik taşıdığı yorumunu yapar. Özellikle de kadın temsili ve bir kadın olarak söz sahibi olmanın ne anlama geldiği bağlamında. Bu konuda Barker şöyle der:

İŞİD’in haftalık olarak düzenlediği köle pazarları ve seks kölesi olarak satılan genç kızlar vardı [...]. Sonra Londra’da ve diğer büyük şehirlerde yasal olarak çalışamayan, kalacak doğru düzgün bir yeri olmayan ve cinsel saldırıya uğradıklarında -ki sıklıkla ve mütemadiyen uğruyorlar- yetkililere başvuramayan yasadışı göçmenlerle ilgili bir şeyler okudum. Bu kadınlar kendi toplumumuzdaki

kölelerdir. Geçmişte kalan değil, bizim huzurumuza zarar vermeyecek şekilde bizden binlerce kilometre uzakta değil, burada ve şimdi. (Greengrass, 2019)

Yeniden yazma eylemi, kadın yazarların cinsiyet eşitsizliği, ırkçılık ve sosyal adalet gibi çağdaş konular hakkında yorum yapmalarına olanak vermektedir. Benzer şekilde Haynes, antik çağa ait hikayelerin çağdaşlıkla olan ilgisine şunu söyleyerek işaret eder:

Bu öyküler size tanıdık gelmiyorsa, bunun nedeni inanılmaz derecede şanslı bir hayatınızın olmasıdır. Ama dünyanın dört bir yanındaki birçok kadının tamamen güçsüz olmanın nasıl bir şey olduğunu çok çok iyi bildiğinin tanığıyım. Birçok kadın cinsel saldırıya uğramanın nasıl bir şey olduğunu bilir. Birçok kadın bu cinsel saldırı için suçlanmanın nasıl bir şey olduğunu bilir. Evde beklemek ve örgü örmektense, pantolon giymek ve mücadele etmenin sapkınlık olarak kabul edildiğini bilirler. (O’Keeffe, 2023)

Buradan hareketle, postmodern ve feminist bir pratik olarak yeniden yazma eyleminin, kadın yazarların, fallogosentrik (phallogocentric) üstanlatıların baskıcı ve dışlayıcı doğasını bozan ve onlara meydan okuyan mikro-anlatılar üreterek uzun zamandır susturulmuş kadın karakterlerine ses ve temsil imkânı verdiği kolayca çıkarılabilir. Dahası, yeniden yazma eylemi, kadın yazarların o zamanki ve şimdiki kadınlara yönelik tutumların sürekliliği hakkında eleştirel yorumlar yapabilmelerinin de önünü açmaktadır.

SONUÇ

Çağdaş edebiyatta yeniden yazım, edebi gelenekleri yıkmaktan egemen ideolojilere meydan okumaya kadar çeşitli amaçlara hizmet etmekte ve çağdaş yaşamın karmaşıklıklarını ve belirsizliklerini yansıtan yeni edebi biçimlerin yaratılmasında çok önemli bir rol oynamaktadır. Tarihsel kurgu her zaman belirli bir derecede yeniden yazmayı içermiştir, çünkü yazarlar tarihsel kayıtlardaki boşlukları kendi yorumlarıyla ve bazen de hayalleriyle doldurmak durumunda kalırlar. Bununla birlikte, tarihi bilinçli olarak yeniden yazma fikri, özellikle postmodernizm ve feminizmin ortaya çıkmasıyla son yıllarda daha yaygın hale gelmiştir. Tarihsel kurguya yönelik ilk esaslı değişim postmodernizm cephesinden gelmektedir. Üstanlatıların baskıcı ve dışlayıcı doğasını açığa vurmaya ve alternatif sesler ve mini anlatıları ortaya çıkarmaya çalışan ve bu sayede, geleneksel tarih ve temsil kavramlarına meydan okuyan postmodernist tarihsel kurgu, tarihsel karakterlerin ve olayların yeniden yazımını yüceltir. Öte yandan, ikinci dalga feminist eleştiri, postmodernizmden ilham alarak ve ancak onun eleştirilerini de aşarak, öncelikle toplumsal cinsiyet rollerinin ve kalıp yargıların edebiyatta tasvir edilme biçimlerini inceleyip, edebiyatın ataerkil iktidar yapılarını güçlendirme biçimlerini açığa çıkarmayı amaçlar. Bu doğrultuda ikinci dalga feminist eleştiri, edebiyat ve edebiyat tarihinin ataerkil değerlerle şekillendiği ve kadınların deneyimlerinin genellikle marjinalleştirildiği veya tamamen göz ardı edildiği gerçeğini ön plana çıkarır. Bu iki kuramın uygulayıcı aracı olarak ise, daha kapsayıcı ve güçlendirici bir edebi kanon

oluşturmak için, geleneksel edebi türleri ve temaları yeniden incelemek ve yeniden tasarlamak üzere 'yeniden yazım' fikri ortaya çıkar. Yeniden yazım düşüncesi ile şekillenen ve değişen tarihsel kurgu, genellikle antik çağın marjinalleştirilmiş ve susturulmuş kadın karakterlerinin deneyimlerine odaklanır ve tarihin baskın anlatılarına karşı çıkmaya ve bunları ortadan kaldırmaya çalışır. Yeniden yazma eylemi, kadın yazarların, kadınlar, beyaz olmayan etnik gruplar ve farklı cinsel ve dini yönelimler gibi nedenlerle suskun bırakılan grupların deneyimlerini ve bakış açılarını yansıtan yeni bir edebi kanon yaratmalarını sağlar ve böylece insan deneyiminin çeşitliliğini yansıtan daha kapsayıcı ve güçlendirici bir edebi kanon için zemin hazırlar. Çağdaş kadın yazarların yeniden yazmaya dayanan tarihsel kurgusunun, tarihsel bazı olayları ve karakterleri, susturulmuş ve marjinalleştirilmiş ötekilerin bakış açısıyla yeniden tasarlayarak mevcut anlatıları yapısöküme uğrattığı, feminizmden de dilsel ve kültürel olarak güç alarak kadınların tarihteki yerini yeniden örgütlediği söylenebilir. Sonuç olarak hem postmodernizmin hem de ikinci dalga feminizmin, geleneksel varsayımlara, temsillere ve tanımlara karşı çıkmanın, bunları zayıflatmanın ve yapısöküme uğratmanın bir yolu olarak 'yeniden yazımı' benimsediği görülmektedir.

Yazar Katkı Oranı ve Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar; çalışma fikrine, tasarımına, makalenin yazılması ve düzenlenmesi ile diğer bütün aşamalarına eşit oranda katkıda bulunmuştur. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Teşekkür: Bu çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir: Proje Numarası: SBA-2022-3920

KAYNAKÇA

Altın, M. (2021). Breaking the silence: woman as a subject in Pat Barker's *The Silence of the Girls*. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 61 (2), 841–863. <https://doi.org/10.33171/dtcfjournal.2021.61.2.9>

Atwood, M. (2012). *Survival: a thematic guide to Canadian literature*. Toronto: McClelland and Stewart.

Barker, P. (2019, 21 Kasım). I was astonished by that silence. The eloquence of the men, the absolute silence of the women. *Five Dials*. Erişim Adresi: <https://fivedials.com/interviews/i-was-astonished-by-that-silence-the-eloquence-of-the-men-the-absolute-silence-of-the-women-pat-barker-interview/>, (Erişim Tarihi: 5.05.2023).

Beauvoir, S. (2010). *The second sex*. (C. Borde and S. Malovany-Chevallier, Trans.) New York: Alfred A. Knopf.

Bedgood, D. (2005). (Re)constituted past: postmodern historicism in the novels of Graham Swift and Julian Barnes. In J. Acheson & S. C. E. Ross (Eds.), *The contemporary British novel since 1980* (pp. 203-216). UK: Palgrave Macmillan.

Cavallaro, D. (2003). *French feminist theory*. London and New York: Continuum.

Cixous, H. (1976). The laugh of the Medusa. (Cohen, K., & Cohen, P., Trans.) *Signs*, 1 (4), 875–893. <http://www.jstor.org/stable/3173239>

Cooper, K. & Short, E. (2012). Introduction: Histories and heroines: the female figure in contemporary historical fiction. In K. Cooper & E. Short (Eds.), *The female figure in contemporary historical fiction* (pp. 1-23). UK: Palgrave Macmillan.

Coste, D. (2004). Rewriting, literariness, literary history. *Revue LISA/LISA e-journal*, 5 (2), 8–25. <https://doi.org/10.4000/lisa.2893>

de Groot, J. (2010). *The historical novel*. London and New York: Routledge.

Derrida, J. (1982). *Positions*. (A. Bass, Trans.) United States of America: The University of Chicago.

Ebert, T. L. (1991). The “difference” of postmodern feminism. *College English*, 53(8), 886–904. <https://doi.org/10.2307/377692>

Fleishman, A. (1971). *The English historical novel: Walter Scott to Virginia Woolf*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

George, M. (n.d.). A Conversation with Margaret George. *Penguin Random House*. Erişim Adresi: <https://www.penguinrandomhouse.com/books/288955/helen-of-troy-by-margaretgeorge/9780143038993/readers-guide/>, (Erişim Tarihi: 20.05.2023).

Gilbert, S. & Gubar, S. (2000). *The madwoman in the attic: the woman writer and the nineteenth-century literary imagination*. New Haven and London: Yale University Press.

Greengrass, M. (2019, 29 Nisan). The Waterstones interview: Pat Barker on The Silence of the Girls. *Waterstones*. Erişim Adresi: https://www.waterstones.com/blog/the-interview-pat-barker-on-the-silence-of-the-girls?utm_source=WS_TheSilenceOfTheGirls&utm_medium=twitter&utm_campaign=april2019twitter, (Erişim Tarihi: 18.05.2023).

Haneş, I. (2018). About two concepts: postmodernism and rewriting. *Journal of Humanistic and Social Studies*, 9(1), 51–60. Erişim Adresi: <https://www.proquest.com/scholarly-journals/about-two-concepts-postmodernism-rewriting/docview/2269918250/se-2>, (Erişim Tarihi: 07.04.2023).

Haynes, N. (2020). *Pandora’s jar: women in the Greek myths*. London: Picador.

Heilmann, A. & Llewellyn, M. (2004). Hystorical fictions: women (re)writing and (re)reading history. *A Cultural Review*, 15 (2), 137–152. <https://doi.org/10.1080/0957404042000234006>

Hutcheon, L. (2004). *A poetics of postmodernism: history, theory, fiction*. New York: Routledge.

Irigaray, L. (1987). *The speculum of the other woman*. (G. C. Gill, Trans.) New York: Cornell University Press.

Klages, M. (2012). *Key terms in literary theory*. London and New York: Continuum.

Kristeva, J. (1984). *Revolution in poetic language*. (M. Waller, Trans.) New York: Columbia University Press.

Lukács, G. (1989). *The historical novel*. (H. Mitchell & S. Mitchell, Trans.) London: Merlin Press.

Liotard, J. (1984). *The postmodern condition: a report on knowledge*. (G. Bennington & B. Massumi, Trans.) Minneapolis: Minnesota Press.

McHale, B. (2004). *Postmodernist fiction*. London and New York: Routledge.

Millet, K. (2000). *Sexual politics*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.

Moraru, C. (2001). *Rewriting: postmodern narrative and cultural critique in the age of cloning*. United States of America: State University of New York Press.

Nünning, A. (1997). Crossing borders and blurring genres: towards a typology and poetics of postmodernist historical fiction in England since the 1960s. *European Journal of English Studies*, 1 (2), 217–238. <https://doi.org/10.1080/13825579708574388>

O’Keeffe, A. (2023, 14 Nisan). Nibbies 2023: Natalie Haynes in conversation about shortlisted novel Stone Blind. *The Bookseller*. Erişim Adresi: <https://www.thebookseller.com/author-interviews/natalie-haynes-on-challenging-patriarchal-historical-narratives-and-championing-female-voices>, (Erişim Tarihi: 20.05.2023).

Ostriker, A. (1982). The thieves of language: women poets and revisionist mythmaking. *Signs*, 8 (1), 68–90. <http://www.jstor.org/stable/3173482>

Plate, L. (2011). *Transforming memories in contemporary women’s rewriting*. UK: Palgrave Macmillan.

Rewrite (n.d.). In *Cambridge Dictionary*. Erişim Adresi: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/rewrite>, (Erişim Tarihi: 03.04.2023).

Rich, A. (1972). When we dead awaken: writing as re-vision, *College English*, 34 (1), 18–30. <https://doi.org/10.2307/375215>

Rivkin, J. & Ryan, M. (2004). Introduction: Feminist Paradigms. In J. Rivkin & M. Ryan (Eds.), *Literary theory: an anthology* (pp. 765-770). United Kingdom: Blackwell Publishing.

Sellers, S. (2001). *Myth and fairy tale in contemporary women's fiction*. New York: Palgrave.

Spivak, G. C. (2006). *In other worlds: essays in cultural politics*. New York: Routledge.

Wallace, D. (2005). *The woman's historical novel: British women writers, 1900-2000*. UK: Palgrave Macmillan.

White, H. (1985). *Tropics of discourse: essays in cultural criticism*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.